

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

.....Ὡς δὲ ὁ τῆς γενέσεως ἐνέστη χρόνος, πλήξαντος τὴν τοῦ Διὸς κεφαλὴν πελέκει Προμηθέως, ἢ καθάπερ ἄλλοι λέγουσι, καὶ Ἑφαιστοῦ ἐκ κορυφῆς ἐπὶ ποταμοῦ Τρίτωνος, Ἄθηνά σὺν ὄπλοις ἀνέθορε

(*Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθήκης βιβλίον Γ κεφ. 3, β).

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ὑπὸ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

*Ἀντιστρατήγου ἐ. ἄ.

Γ. ΓΕΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία, κειμένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων περίπου 39° καὶ $40^{\circ} 10'$ βορείου πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν περίπου $29^{\circ} 20'$ καὶ $23^{\circ} 20'$ ἀνατολικῆς μήκους, ἔχει σχῆμα περίπου ἐπιμήκους τετραπλεύρου ἐκτάσεως 14.600 τετρ. χιλιομέτρων περίπου¹, τὸ ὅποιον ὀρίζεται ἀνατολικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, περιβρέχοντος ἄλλωθεν ἐξ ὄρειων σπονδύλων, διήκουσαν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, κατὰ μήκος τῆς ἀκτῆς τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἢ τῶν ὄρεων: Πηλίου, Μαυροβουνίου, Ὀσσης καὶ Ὀλύμπου, ἀρκτικῶς δὲ ὑπὸ τῆς Περίας (Φλαμιοῦρου) — Καμβουνίων, (*Ἀμάθρες — Βουνάσης) καὶ Χοσίων (Λύγκου), καὶ δυτικῶς ὑπὸ τῆς ὄρεινης γραμμῆς τῆς Πίνδου, ἣτις ἀπὸ τοῦ Λάκμωνος διαιρεῖται εἰς δύο δειράδας, τὴν τῆς κυρίας Πίνδου (Δοκίμι, Νεράϊδας, Καράβας), καὶ τὴν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ διευθυνομένην ὄρεινην γραμμὴν τῶν Τσουμέρκων ἢ ὄρεων τῶν Ἀθαμάνων (Περιστερίου, Τσουμέρκων, Ῥαδοσιζίου). Αἱ δύο αὗται γραμμὶαι περιλαμβάνουσι τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἀνήκοντος διοικητικῶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τοπογραφικῶς δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον ἢ τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καθ' ὅσον τὰ ὕδατα τοῦ Ἀχελώου ρέουσιν ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τέλος δὲ μεσημβρινῶς τὸ εἰρημένον ἐπίμηκες τετράπλευρον ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ὄρεινης γραμμῆς τῆς Ὀθρυος καὶ ὑπὸ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Ἡ Ὀθρυς ἐνοῦται μετὰ τοῦ Πηλίου διὰ ταπεινῶν τιῶν ὕψωμάτων οὕτως, ὥστε μετὰ τῶν λοιπῶν ὄρεων σχηματίζεται ὄρεινὴ τις περιβολή, περικλείουσα τὴν ἐν τῷ μέσῳ πεδιάδα, διαιρουμένην εἰς βορειοανατολικὴν καὶ εἰς νοτιοδυτικὴν διὰ ταπεινῆς ὄρεινης γραμμῆς ἐκφυομένης ἀπὸ τῆς Τσοῦκας τῶν Χασίων ὄρεων καὶ ἀποληγούσης εἰς τὸ ὄρος Κυνὸς Κεφαλαί. Ἡ γραμμὴ αὕτη διχοτομεῖται ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις σχηματίζει τὸ στενὸν τοῦ Ζάρκου καὶ τὸ τοῦ Καλαμακίου, ὡς καὶ τὰ τοῦ Βερνέζι (ἢ Μουσαλάρ) καὶ τῶν Τεμπῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται ὅτι ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς ὄρεινὴν καὶ εἰς πεδινὴν. Καὶ ἡ μὲν ἀποτελεῖται ἐκ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ἄνευ τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ 13,335 τ. χλμ.

Ὁ Ἄσπροπόταμος διὰ μέσου τῶν ὠραίων Θεσσαλικῶν ὄρεων

ΦΥΣΙΚΑΙ ΚΑΛΛΟΝΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ὁ μεγαλοπρεπὴς Ὀλυμπος, ἡ κατοικία τῶν ἀρχαίων Θεῶν

τῆς προμνημονευθείσης ὄρεινῆς περιβολῆς, ἡ δὲ ἐκ τῆς ἐν τῷ μέσῳ πεδιάδος, ἥτις ὀνομάζεται κοιλάς τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, διότι ὁ ποταμὸς οὗτος διαρρέει αὐτὴν καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ ὑποδέχεται πάντα τὰ ὕδατα τῆς χώρας.

Ὁ Πηνειὸς πηγάζει ἀπὸ τοῦ Πινδικοῦ ὄρους Ποίου κατ' ἀρχὰς καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ ΝΑ, μέχρις οὗ ἐξέλθῃ (παρὰ τὴν Καλαμπάκαν) ἐκ τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς, εἶτα δὲ στρέφεται διευθυνόμενος πρὸς Α, διασχίζων δὲ τὴν κλεισώρειαν τῶν Θεσσαλικῶν Τεμπῶν ἐκβάλλει μετὰ ροὴν 185 χμ. ἀπὸ τῶν πηγῶν του, εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Οἱ λοιποὶ ποταμοὶ τῆς Θεσσαλίας εἰσὶ παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὄχθης ἔ. Πηνειὸς δέχεται τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων: τοῦ Ἴωνος (Μοργκάνη), τοῦ Κουμέρκη, τοῦ τῆς Ἁγίας Μοῦνης, τοῦ Ληθαίου, τοῦ Κοραλίου (Νεοχωρίτου) καὶ τοῦ Τιταρησίου ἢ Ξηριᾶ (Σαρανταπόρου), εἰς δὲ συμβάλλει πρὸ τῆς διασφάγος τοῦ Βερνέζι (στενοῦ τοῦ Μουσαλάρ) ὁ ποταμίσκος Μάτι. Εἰς τὸν στενὸν τοῦ Βερνέζι αὐλῶνα ὑπάρχει καὶ ὁ μόνος καταρράκτης τοῦ Πηνειοῦ, ἔνθα τὰ ὕδατα ἔχουσι πτώσιν 7 ποδῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς δεξιᾶς τοῦ ὄχθης ὁ Πηνειὸς δέχεται τὰ ὕδατα τῶν ἐξῆς παραποτάμων: τοῦ Πορταϊκοῦ, τοῦ Παμίσου (Μπλιούρη) καὶ τοῦ Ἐνιπέως, εἰς δὲ εἰσρέουσι τὰ ὕδατα διαφόρων ἄλλων ποταμῶν, ὧν οἱ κυριώτεροί εἰσιν οἱ ἐξῆς: ὁ Καλέντζης, ὁ Σοφαδίτικος (Ὀνόχωνος) καὶ ὁ Ἀπιδανὸς (Φαρσαλίτης), πρὶν ἢ ὁ Ἐνιπεὺς (Τσιναρλῆς) συμβάλλῃ τῷ Πηνειῷ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ «Ἄλῃ-Ἐφένδη», ἧτοι παρὰ τὴν δυτικὴν ἔξοδον τοῦ στενοῦ τοῦ Ζάρκου.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ποταμῶν, οἵτινες ὀδηγοῦσι τὰ ἑαυτῶν ὕδατα εἰς τὸν Πηνειὸν, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τινές, δευτερεύοντες, οἱ ἐξῆς: Ὁ Ἄναυρος καὶ ὁ Κραυσίδων παρὰ τὸν Βόλον, ὁ Κουάριος ἢ Ξηριᾶς, ρέων διὰ τοῦ Ἄλμυροῦ καὶ ὁ Ἄμφρυσος ἀνατολικώτερον, ἐκβάλλοντες καὶ οἱ τέσσαρες εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ Ἄμυρος πηγάζων ἐκ τῆς Ὀσσης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Νεσσωνίδα, καὶ ὁ Ὀρχηστος, προερχόμενος ἐκ τῶν Κυνὸς Κεφαλῶν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Βοιθηίδα. Καὶ ἀκόμη οἱ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ἐκβάλλοντες, ὁ Μέλας, ὅστις ρεεῖ διὰ τῶν λίαν ἐπιμήκων «στενῶν τῆς Πέτρας» (μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Φλαμπόρου ἢ Πιερίας), ὁ Μαυρόλογγος, διερχόμενος διὰ Λιτοχωρίου, καὶ ἡ Ζηλιάνα (Σὺς τῶν ἀρχαίων), ἥτις διαρρέουσα τὸ ὑψίπεδον Κονισπόλεως (Καρυᾶς) σχηματίζει τὸ «Στενὸν τῶν Καναλιῶν».

Μέγα μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς Θεσσαλίας καλύπτεται ὑπὸ στασίμων ὑδάτων, ἅτινα συνιστῶσιν οὕτω λίμνας, ἔλη, τενάγη καὶ ἐν γένει ὑγρὰ ἐδάφη.

α) Λίμναι ἐν Θεσσαλίᾳ εἰσίν:

Ἡ Βοιθῆς (Κάρλα), ἔχουσα μῆκος μὲν 32 χμ. καὶ πλάτος μέγιστον μὲν 10 χμ., ἐλάχιστον δὲ 2½ χμ., βάθος δ' ὕδατος 1½ - 3 μ. καὶ περίμετρον περίπου 75 χμ. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς κεῖται εἰς 47 μ. ἀπόλυτον ὕψος. Τρέφονται ἐν αὐτῇ κυπρίνοι.

Ἡ Νεσσωνίς (μῆκος 5 χμ., μέσου πλάτους 1½ χμ.) ἀποτελοῦσα νῦν τεναγώδη ἐπιφάνειαν, κειμένην κατὰ 62 μ. ὑπὲρ τὴν τῆς θαλάσσης.

Ἡ Ἄσκορίς, συνιστῶσα εὐρὺ ὕδατοστάσιον (μῆκος 4 χμ., πλάτους 1½ - 2 χμ. καὶ περιμέτρου 11 χμ.) ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου Νεζεροῦ, κειμένη εἰς ὕψος 1006 μ.

Ἡ Ξυνιάς, ἥτις κειμένη ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου Δομοκοῦ

εις ὕψος 463 μ., ἔχει μῆκος 6 ½ χλμ. καὶ πλάτος 2—4 ½ χλμ., περίμετρον δὲ 16 ½ χλμ. καὶ βάθος ὕδατος 5,25 μ. Εἶναι λίαν ἰχθυοτρόφος, παράγουσα τὸν ὀνομαστὸν ἰχθὺν γλῆνι καὶ τὴν τούρναν, ἔτι δὲ καὶ ἄλλων εἰδῶν ἰχθύς, λίαν εὐγεύστους.

β) Ἐλη σημαντικώτερα ἐν Θεσσαλίᾳ εἶναι:

Τὰ ὑπὸ τοῦ Παμίου (Μπλιούρη) ποταμοῦ σχηματιζόμενα: Τὸ ἔλος τῆς Κολοκυθιάς, τὸ ἔλος «Μπελέσι ἢ Μαραθιές», τὸ ἔλος «Μακρυχωρίου» καὶ τὸ ἔλος «Δερπίνια».

Ἔτι δὲ τὸ ἔλος Βούλας (Α τῶν Τρικκάλων), σχηματιζόμενον ἐξ ἀναβλυζόντων ὑδάτων.

γ) Τενάγη τέλος ἐν τῷ Θεσσαλικῷ πεδίῳ ἀπαντῶσι πολλαχοῦ, ὧν σπουδαιότερά εἰσιν:

Τῆς «Ῥάξας» (Β τῶν Τρικκάλων), παρὰ τὸ χωρίον Βελεσιῶτες (Ἀχάρραι τῶν ἀρχαίων) τοῦ Δομοκοῦ, «Βάλτος Μάτια» λεγόμενα, ὁ «Βάλτος τῶν Βρυσίων» Δ τῆς Φαρσάλου, τὰ τενάγη τοῦ Δεμερλί, ὁ βάλτος τοῦ Χατζόμπασι καὶ τοῦ Πετρωτοῦ, τὰ τενάγη τοῦ Δωτίου πεδίου, τὰ τενάγη τῆς πηγῆς Μάτι (Β τοῦ Τυρνάβου) κλπ.

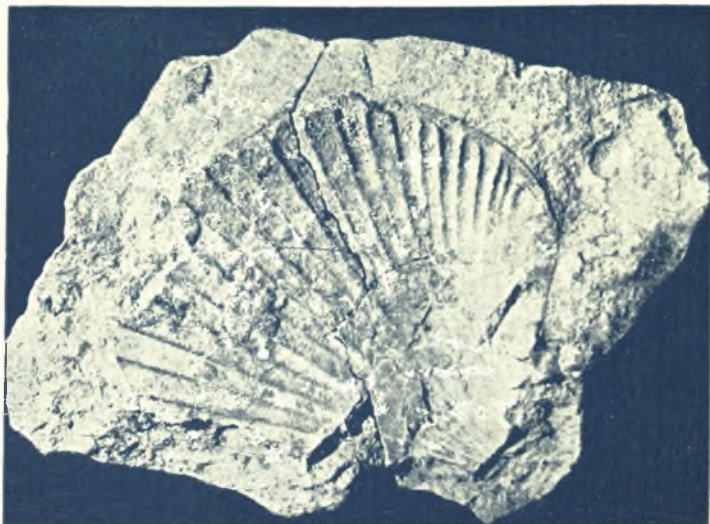
II. Η ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ

Φυτεῖαι - δάση. Καθ' ὅλην τὴν ὄρεινὴν Θεσσαλίαν ἐπικρατεῖ, ἐν γένει δύναται τις εἰπεῖν, ἡ φυτεῖα τοῦ νοτίου τροπικοῦ. Λειμῶνες φυσικοὶ ὑπάρχουσιν ἀφθονώτατοι καὶ ἀπέραντοι, ἰδίως εἰς τὸ νότιον ἡμισυ τῆς Θεσσαλίας καὶ κατὰ τὰς ἐλώδεις ἐκτάσεις. Δάση πυκνά συναντῶνται ἐπὶ ὄλων τῶν ὄρεων, συνηθέστατα δὲ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Χασίων καὶ τοῦ Φλαμπούρου ὄρους, ἐπὶ τῆς Πίνδου, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Ὀσσης. Τὸ σῆμα τῶν δασῶν δένδρον εἶναι ἡ δρῦς, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη ἀπαντῶσιν ἐκτεταμένα δάση ὁμοίως ἐξ ἐλάτης καὶ δέξυας.

III. ΚΛΙΜΑ

Τὸ κλίμα τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἠπειρωτικόν, ἔνεκα τοῦ ὄρεινου φραγμοῦ τοῦ χωρίζοντος αὐτὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Καὶ εἰς μὲν τὴν κατοικουμένην χώραν τοῦ ὄρεινου περιθόλου, ὅπου ὁ καύσων μετριάζεται μεγάλως ὑπὸ τῶν ὄροσειρῶν (Ὀλύμπος, Πίνδος, ὄρη Ἀθαμάνων), ἡ δὲ τοῦ ψύχους ἔντασις, κατὰ τὸ ἀνατολικόν καὶ τὸ νότιον ὄριον (Ὀσσα - Πήλιον - Ὀθρυς), ὅπωςδήποτε μειοῦται ὑπὸ τῶν περιβαλλουσῶν τὴν χώραν θαλασσῶν, τὸ κλίμα κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ εὐκράτου καὶ τοῦ θερμοῦ. Εἰς δὲ τὴν κεντρικὴν Θεσσαλίαν, ἣτις περικλείεται πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλῶν ὄροσειρῶν, τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν καὶ αὐχμηρὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐπὶ τῶν μὴ κατοικουμένων τέλος ὄροσειρῶν τὸ κλίμα εἶναι πάντοτε ψυχρὸν καὶ ὁ χειμῶν ἐπαχθής, ἐν ᾧ εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἀκτὰς καὶ τὴν πεδινὴν χώραν ἐπικρατοῦσι κατὰ τὸ θέρος ὑπερβολικοὶ καύσωνες, πνέοντος τοῦ λιθός, ἐπιφέροντος καταστροφὰς εἰς τὰ σιτηρά, ὅταν οὗτος πνέῃ πρὸ τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως κατὰ τὸν χειμῶνα μαστίζει τὴν χώραν πολλὴ ὑγρασία ψυχρά. Ἐν τούτοις ἐν τῷ συνόλῳ τὸ κλίμα τῆς Θεσσαλίας, δύναται τις νὰ εἴπῃ, εἶναι ὑγιεινόν, καί τοι δὲν ἐλλείπει καὶ ζῶνῃ ἐλογενῶν πυρετῶν, ὡς ἡ πέριξ τῆς Βοιθηΐδος καὶ τῆς Νεσσωνίδος τοιαύτης, καὶ ὁ μεταξὺ Καρδίτσης—Τρικκάλων ἐλώδης χώρος.

Ἡ κατ' ἔτος πίπτουσα ποσότης βροχῆς ποικίλλει

Ὀστράκον εὐρεθὲν ἐπὶ τινος βράχου τῶν Χασιωτικῶν ὄρεων

ΓΕΩΛΟΓΙΑ - ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ἄγρια μάχη τοῦ Βασιλέως Θησέως καὶ τοῦ Κενταύρου

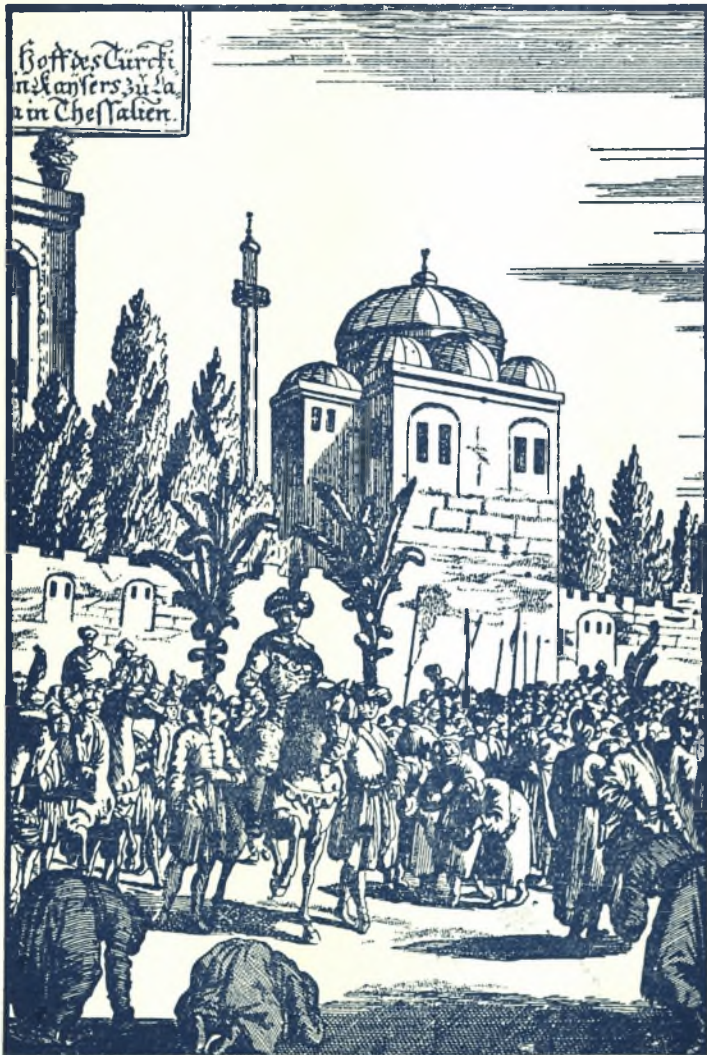

Ἀποστολή Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν εἰς Λάρισα κατὰ τὸ 1836

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Πομπῶδης ἔξοδος τοῦ Σουλτάνου ἐν Λαρίσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1669

κατὰ τόπους ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ 50 ἕως 75 χιλιοστῶν ἔτησίως.

Ἡ θερμοκρασία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς γλυκεῖα, πρὸ πάντων κατὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ Ἰανουάριον, αὕτη ἀνηγμένη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εἶναι 5° Κελσίου, κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον 27° Κ. εἰς πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν. Μέση ἔτησία θερμοκρασία 16° Κ., ἡ δὲ ἔτησία κύμανσις 22° Κ.

Ἀτμοσφαιρική πίεσις. Μᾶλλον κανονικὴ 760—765 ἀτμοσφαιρῶν.

Ἄνεμοι εἶναι μεταβλητοί, βόρειοι (Καλαμπακιώτικος) καὶ δυτικοὶ συνήθως.

Χιῶν. Πίπτει κυρίως ἐπὶ τοῦ ὄρεινοῦ συγκροτήματος, ἀλλὰ συχνότατα καλύπτει καὶ πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν. Ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ εἰς τινα σημεῖα τῆς Πίνδου ἡ χιῶν διατηρεῖται καὶ κατὰ τὸ θέρος.

ΙV. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΠΑΣΑΣ ΤΑΣ ΕΠΟΧΑΣ

Α' Προϊστορική ἐποχή

Τῆς ἀρχαίας Θεσσαλίας ἡ πεδινὴ χώρα κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν (νεολιθικὴν περίοδον) φαίνεται ὅτι κατφεῖτο πυκνῶς ὑπὸ πληθυσμῶν προηγμένων εἰς πολιτισμόν, ὅλον ἐν δὲ μὲν ἐλαττούμενον κατὰ τὴν νεωτέραν περίοδον (τὴν λιθοχαλκὴν).

Διαρραγείσης τῆς ὄρεινῆς συνεχείας Ὀσσης-Ὀλύμπου κατὰ τὰ στενὰ τῶν Τεμπῶν¹, τὰ ὕδατα τὰ καλύπτοντα τὴν Θεσσαλίαν καὶ σχηματίζοντα λίμνας διέρρευσαν εἰς τὴν θάλασσαν, τὰς δὲ οὕτως ἀποκαλυφθείσας γονιμωτάτας πεδιάδας κατέλαβον οἱ περιουκοῦντες Αἰολεῖς, Αἴμονες, Μινύαι, Βοιωτοί, Ἀχαιοί, Ἑλληνες, Μυρμιδόνες, ὧν ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὴν χαλκὴν καὶ μυκηναϊκὴν περίοδον (3000—1100 ἔτη π. Χ.), σημαντικώτατος, ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ τοῦ Ἀχιλλέως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Β' Ἀρχαία ἱστορικὴ ἐποχή (750—343 π. Χ.)

Βραδύτερον ἐπιδραμόντες ἐξ Ἠπείρου οἱ Πετθαλοὶ (λαὸς Θεσπρωτικὸς) κατόπι μακρῶν ἀγῶνων κατέκτησαν τὴν Θεσσαλίαν.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Πετθαλῶν Ἀλεὺας διήρесе τὴν πεδινὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Πελασγιώτιδα, τὴν Ἑστιαιώτιδα, τὴν Θεσσαλιώτιδα καὶ τὴν Φθιώτιδα. Οἱ «περίοικοι» ὤρίσθησαν ὡς ὑπήκοοι τῶν Θεσσαλῶν τῶν τετραρχιῶν. Περίοικοι ἦσαν: οἱ Οἰταῖοι, οἱ Μαλιεῖς, οἱ Αἰνιᾶνες, οἱ Ἀχαιοὶ Φθιώται, οἱ Δόλοπες, οἱ Περραιβοὶ καὶ οἱ Μάγνητες. Οἱ ἀπομεινάντες παλαιοὶ κάτοικοι καὶ μὴ μετοικήσαντες νοτιώτερον (εἰς Βοιωτίαν καὶ Μεσσηνίαν) ἀπετέλεσαν τοὺς «πενέστας», δουλοπαροίκους τῶν ἐπιδρομῶν κατακτητῶν. «Ταγοὶ» τοπικοὶ διώκουν τὰς τετραρχίας. Τὴν ταγεῖαν τῆς Πελασγιώτιδος εἶχον οἱ Ἀλευάδαι, διοικήσαντες ἄριστα τὴν χώραν κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ τὴν λαμπρὰν περίοδον τῆς Ἑλλάδος (750—500 π. Χ. καὶ 500—400 π. Χ.).

¹ Γνώμη τοῦ κ. Α. Σ. Ἀρβανιτοπούλου ὡς καὶ τοῦ καθηγητοῦ Μητσοπούλου καὶ ἄλλων.